

Trender och prognoser – var finns ett överflöd av personer?

De största överskotten i respektive norrlandslän 2030

Inledning

I denna analys har differensen mellan tillgång och efterfrågan beräknats 2030 och relaterats till efterfrågan. På så sätt erhålls ett relativt mått på hur stort ett över- eller underskott av utbildade i en viss utbildningsgrupp är.

Där riket har överskott – har Norrland ännu större överskott

- Nedanstående tabell visar *rikets största överskott*, med ett överskott på 20 procent eller mer år 2030 i jämförelse med de fyra nordligaste länen. Nästan alla utbildningsgrupper med stora överskott i riket, har ett ännu större överskott i de nordligaste länen – förutom i enstaka fall. I Västernorrlands fall råder ett större överskott av utbildade än riket inom alla utbildningsgrupper, medan de andra norrlandsläna har minst en utbildningsgrupp där överskottet är mindre än rikets överskott.¹

Utbildningsgrupp	Riket	Väster-norrland	Jämtland	Väster-botten	Norr-botten
Journalistik och medievetenskap – eftergymn.	39%	53%	saknas	29%	20%
Konstnärlig utbildning – eftergymnasial	36%	77%	47%	62%	67%
Biologi och miljö – eftergymn., minst 3 år	27%	33%	28%	7%	41%
Folk- och grundskoleutbildning	27%	41%	25%	28%	38%
Humanistisk utbildning – eftergymn., minst 3 år	26%	50%	46%	23%	52%
Transportutbildning – gymnasial	21%	46%	24%	28%	35%

Runt försiktiga överskott i riket råder stor spridning bland utfallen i Norrland

- Nedanstående tabell visar fortsatt utbildningsgrupper som har ett överskott i riket år 2030, om än mindre, men där variationen i Norrlandsläna har en betydande spridning – både med överskott och underskott.^{2,3}

Utbildningsgrupp	Riket	Väster-norrland	Jämtland	Väster-botten	Norr-botten
Samhällsvetenskaplig utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	12%	-1%	5%	21%	-6%
Psykologutbildning	11%	14%	saknas	23%	saknas
Datautbildning – eftergymnasial	8%	-7%	-8%	10%	-11%
Fysik, matematik, statistik, kemi och geologi – eftergymn., minst 3 år	8%	saknas	saknas	-7%	saknas
Juristutbildning	8%	12%	saknas	23%	18%
Socionomutbildning	7%	-10%	10%	12%	-12%
Högskoleingenjörsutbildning	6%	-3%	13%	-10%	-2%
Yh-utbildning i företagsekonomi, handel, administration	6%	-6%	28%	-2%	34%

¹ Överskott på 20% eller mer är färglagt **grönt**. I de utbildningsgrupper där norrlandsläna har ett större överskott än riket så har de **fetstilts markerats**.

² Överskott på 10% eller mer i norrlandsläna är färglagt **grönt**. Underskott på 10% eller mer i norrlandsläna är färglagt **rött**.

³ 6 utbildningsgrupper i riket har ett överskott mellan 8 och 21 procent, dessa har inte redovisats då Norrlandsläna utfall för dessa inte avviker markant från riket och därmed bedöms mindre viktiga att lyfta fram.

Norrbottnens län

I Norrbottens län finns det prognos för 41 utbildningsgrupper.⁴ Åtta av dessa grupper har ett överskott som motsvarande att minst var femte person beräknas vara överflödig i länet 2030 – se Figur 1. Bland dessa åtta så förekommer sex av dem gällande rikets största överskott. Det är därmed en väldigt hård konkurrens om jobben för personer som har utbildat sig inom dessa sex utbildningsgrupper eftersom tillgången är mycket högre än efterfrågan. De sex utbildningsgrupperna är:

- Journalistik och medievetenskap – eftergymnasial
- Konstnärlig utbildning – eftergymnasial
- Biologi och miljö – eftergymnasial, minst 3 år
- Folk- och grundskoleutbildning
- Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år
- Transportutbildning – gymnasial

I Figur 1 nedan redovisas den kompletta listan på de åtta utbildningsgrupper där Norrbotten har stora överskott och hur balansen mellan tillgång och efterfrågan ser ut för dessa utbildningsgrupper i samtliga län.⁵

	Konstnärlig utbildning – eftergymnasial	Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	Biologi och miljö – eftergymnasial, minst 3 år	Folk- och grundskoleutbildning	Transportutbildning – gymnasial	Yh-utbildning i företagsekonomi, handel, administration	VVS, energi, drift och underhåll – gymnasial	Journalistik och medievetenskap – eftergymnasial
Stockholms län	21%	11%	30%	17%	2%	0%	-9%	32%
Uppsala län	42%	31%	21%	23%	21%	-11%	-13%	54%
Södermanlands län	55%	53%	20%	51%	43%	8%	5%	51%
Östergötlands län	57%	29%	26%	29%	21%	20%	17%	29%
Jönköpings län	37%	53%	39%	28%	14%	9%	4%	21%
Kronobergs län	36%	25%	26%	34%	22%	-3%	-3%	3%
Kalmar län	56%	60%	8%	34%	36%	10%	6%	74%
Gotlands län		27%		12%	0%		-14%	
Blekinge län	62%	58%		34%	40%	6%	3%	
Skåne län	44%	33%	36%	34%	29%	15%	-3%	52%
Hallands län	38%	54%	33%	23%	19%	3%	-4%	41%
Västra Götalands län	47%	36%	18%	21%	5%	5%	-3%	48%
Värmlands län	65%	41%	21%	32%	29%	29%	-3%	51%
Örebro län	54%	42%	30%	38%	21%	5%	-4%	36%
Västmanlands län	68%	50%	21%	49%	41%	12%	1%	49%
Dalarnas län	58%	42%	22%	34%	50%	4%	0%	29%
Gävleborgs län	79%	41%	35%	34%	38%	20%	4%	51%
Västernorrlands län	77%	50%	33%	41%	46%	-6%	9%	53%
Jämtlands län	47%	46%	28%	25%	24%	28%	-3%	
Västerbottens län	62%	23%	7%	28%	28%	-2%	-5%	29%
Norrbottnens län	67%	52%	41%	38%	35%	34%	26%	20%

Figur 1. Utbildningsgrupper med ett överskott på 20 procent, eller mer - Norrbotten 2030

Källa: SCB – Regionala trender och prognoser 2022

⁴ Antalet utbildningsgrupper som det finns prognos för skiljer sig mellan de olika länen. Detta kan delvis förklaras med att vid fler utbildningsgrupper med prognos desto bredare utbildning och/eller arbetsmarknad finns det i länet.

⁵ I Bilaga A – Utbildningsgrupper med överskott över 10% (2030) - Norrbotten, redovisas tillgången, efterfrågan, samt överskottet i antal för utbildningsgrupper med ett överskott på 10 procent eller mer.

Som man kan se i Figur 1 så förekommer det stora överskott i så gott som alla utbildningsgrupper även i resterande län. I några fall finns det brister och de länen som har en tydlig brist registreras utefter utbildningsgrupp nedan.

- Yh-utbildning i företagsekonomi, handel, administration (överskottet i Norrbotten är 34%, 181 st):
 - Uppsala län: -11% (-185 st)
 - Västernorrlands län: -6% (-59 st)

- VVS, energi, drift och underhåll – gymnasial: (överskottet i Norrbotten är 26%, 403 st)
 - Stockholms län: -9% (-704 st)
 - Uppsala län: -13% (-232 st)
 - Gotlands län: -14% (-47 st)

Västerbottens län

I Västerbottens län finns det prognos för 50 utbildningsgrupper⁶. Elva av dessa grupper har ett överskott motsvarande att minst var femte person beräknas vara överflöd i länet 2030 – se Figur 2. Av dessa elva utbildningsgrupper så förekommer fem av dem som rikets största överskott. Det är därmed en väldigt hård konkurrens om jobben för personer som har utbildat sig inom dessa fem utbildningsgrupper eftersom tillgången är mycket högre än efterfrågan. De fem utbildningsgrupperna är:

- Journalistik och medievetenskap – eftergymnasial
- Konstnärlig utbildning – eftergymnasial
- Folk- och grundskoleutbildning
- Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år
- Transportutbildning – gymnasial

I Figur 2 nedan redovisas den kompletta listan på de elva utbildningsgrupper där Västerbotten har stora överskott och hur balansen mellan tillgång och efterfrågan ser ut för dessa utbildningsgrupper i samtliga län.⁷

	Konstnärlig utbildning – eftergymnasial	Biblioteks- och informationsvetenskap – eftergymnasial	Medieproduktion – eftergymnasial	Personal- och beteendevetenskap, sociologi – minst 3 år	Journalistik och medievetenskap – eftergymnasial	Folk- och grundskoleutbildning	Transportutbildning – gymnasial	Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	Juristutbildning	Psykologutbildning	Samhällsvetenskaplig utbildning – eftergymnasial, minst 3 år
Stockholms län	21%	-4%	10%	18%	32%	17%	2%	11%	6%	8%	8%
Uppsala län	42%	16%	45%	19%	54%	23%	21%	31%	7%	-3%	17%
Södermanlands län	55%		2%	-2%	51%	51%	43%	53%	6%	25%	8%
Östergötlands län	57%	-15%	25%	13%	29%	29%	21%	29%	2%	28%	22%
Jönköpings län	37%		28%	34%	21%	28%	14%	53%	4%		7%
Kronobergs län	36%			2%	3%	34%	22%	25%	4%		8%
Kalmar län	56%			4%	74%	34%	36%	60%			6%
Gotlands län						12%	0%	27%			
Blekinge län	62%			-2%		34%	40%	58%			-11%
Skåne län	44%	6%	31%	35%	52%	34%	29%	33%	4%	10%	16%
Hallands län	38%			17%	41%	23%	19%	54%	6%	6%	4%
Västra Götalands län	47%	-1%	36%	14%	48%	21%	5%	36%	14%	2%	20%
Värmlands län	65%			16%	51%	32%	29%	41%	37%	33%	20%
Örebro län	54%			39%	36%	38%	21%	42%	29%	29%	6%
Västmanlands län	68%		-22%	8%	49%	49%	41%	50%	9%		29%
Dalarnas län	58%		55%	28%	29%	34%	50%	42%	11%		-3%
Gävleborgs län	79%			27%	51%	34%	38%	41%	14%		7%
Västernorrlands län	77%			4%	53%	41%	46%	50%	12%	14%	-1%
Jämtlands län	47%			17%		25%	24%	46%			5%
Västerbottens län	62%	37%	33%	32%	29%	28%	28%	23%	23%	23%	21%
Norrbottnens län	67%			19%	20%	38%	35%	52%	18%		-6%

Figur 2. Utbildningsgrupper med ett överskott på 20 procent, eller mer – Västerbotten 2030

Källa: SCB – Regionala trender och prognoser 2022

⁶ Antalet utbildningsgrupper som det finns prognos för skiljer sig mellan de olika länen. Detta kan delvis förklaras med att vid fler utbildningsgrupper med prognos desto bredare utbildning och/eller arbetsmarknad finns det i länet.

⁷ I Bilaga B – Utbildningsgrupper med överskott över 10% (2030) - Västerbotten, redovisas tillgången, efterfrågan, samt överskottet i antal för utbildningsgrupper med ett överskott på 10 procent eller mer.

Som man kan se i Figur 2 så förekommer det stora överskott i så gott som alla utbildningsgrupper även i resterande län. I några fall finns det brister och de länen som har en tydlig brist registreras utefter utbildningsgrupp nedan.

- Biblioteks- och informationsvetenskap – eftergymnasial: (överskottet i Västerbotten är 37%, 107 st)
 - Östergötlands län: -15% (-40 st)

- Samhällsvetenskaplig utbildning – eftergymnasial, minst 3 år: (överskottet i Västerbotten är 21%, 191 st)
 - Blekinge län: -11% (-33 st)
 - Norrbottens län: -6% (-26 st)

Jämtlands län

I Jämtlands län finns det prognos för 35 utbildningsgrupper.⁸ Sex av dessa grupper har ett överskott motsvarande att minst var femte person beräknas vara överflöd i länet 2030 – se Figur 3. Av dessa sex utbildningsgrupper så förekommer fem av dessa grupper som rikets största överskott. Det är därmed en väldigt hård konkurrens om jobben för personer som har utbildat sig inom dessa fem utbildningsgrupper eftersom tillgången är mycket högre än efterfrågan. De fem utbildningsgrupperna är:

- Biologi och miljö – eftergymnasial, minst 3 år
- Konstnärlig utbildning – eftergymnasial
- Folk- och grundskoleutbildning
- Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år
- Transportutbildning – gymnasial

I Figur 3 nedan redovisas den kompletta listan på de sex utbildningsgrupper där Jämtlands län har stora överskott och hur balansen mellan tillgång och efterfrågan ser ut för dessa utbildningsgrupper i samtliga län.⁹

	Konstnärlig utbildning – eftergymnasial	Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	Yh-utbildning i företagsekonomi, handel, administration	Biologi och miljö – eftergymnasial, minst 3 år	Folk- och grundskoleutbildning	Transportutbildning – gymnasial
Stockholms län	21%	11%	0%	30%	17%	2%
Uppsala län	42%	31%	-11%	21%	23%	21%
Södermanlands län	55%	53%	8%	20%	51%	43%
Östergötlands län	57%	29%	20%	26%	29%	21%
Jönköpings län	37%	53%	9%	39%	28%	14%
Kronobergs län	36%	25%	-3%	26%	34%	22%
Kalmar län	56%	60%	10%	8%	34%	36%
Gotlands län		27%			12%	0%
Blekinge län	62%	58%	6%		34%	40%
Skåne län	44%	33%	15%	36%	34%	29%
Hallands län	38%	54%	3%	33%	23%	19%
Västra Götalands län	47%	36%	5%	18%	21%	5%
Värmlands län	65%	41%	29%	21%	32%	29%
Örebro län	54%	42%	5%	30%	38%	21%
Västmanlands län	68%	50%	12%	21%	49%	41%
Dalarnas län	58%	42%	4%	22%	34%	50%
Gävleborgs län	79%	41%	20%	35%	34%	38%
Västernorrlands län	77%	50%	-6%	33%	41%	46%
Jämtlands län	47%	46%	28%	28%	25%	24%
Västerbottens län	62%	23%	-2%	7%	28%	28%
Norrbottnens län	67%	52%	34%	41%	38%	35%

Figur 3. Utbildningsgrupper med ett överskott på 20 procent, eller mer - Jämtland 2030

Källa: SCB – Regionala trender och prognoser 2022

⁸ Antalet utbildningsgrupper som det finns prognos för skiljer sig mellan de olika länen. Detta kan delvis förklaras med att vid fler utbildningsgrupper med prognos desto bredare utbildning och/eller arbetsmarknad finns det i länet.

⁹ I Bilaga C – Utbildningsgrupper med överskott över 10% (2030) - Jämtland, redovisas tillgången, efterfrågan, samt överskottet i antal för utbildningsgrupper med ett överskott på 10 procent eller mer.

Som man kan se i Figur 3 så förekommer det stora överskott i så gott som alla utbildningsgrupper även i resterande län. I några fall finns det brister och de länen som har en tydlig brist registreras utefter utbildningsgrupp nedan.

- Yh-utbildning i företagsekonomi, handel, administration: (överskottet i Jämtland är 28%, 121 st)
 - Uppsala län: -11% (-185 st)
 - Västernorrlands län: -6% (-59 st)

Västernorrlands län

I Västernorrlands län finns det prognos för 41 utbildningsgrupper.¹⁰ Sex av dessa har ett överskott motsvarande att minst var femte person beräknas vara överflödigt i länet 2030 – se Figur 4. Av dessa sex utbildningsgrupper återfinns samtliga av dem som rikets största överskott. Det är därmed en väldigt hård konkurrens om jobben för personer som har utbildat sig inom dessa sex utbildningsgrupper eftersom tillgången är mycket högre än efterfrågan.

I Figur 4 nedan redovisas de sex utbildningsgrupper där Västernorrland har stora överskott och hur balansen mellan tillgång och efterfrågan ser ut för dessa utbildningsgrupper i samtliga län.¹¹

	Konstnärlig utbildning – eftergymnasial	Journalistik och medievvetenskap – eftergymnasial	Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	Transportutbildning – gymnasial	Folk- och grundskoleutbildning	Biologi och miljö – eftergymnasial, minst 3 år
Stockholms län	21%	32%	11%	2%	17%	30%
Uppsala län	42%	54%	31%	21%	23%	21%
Södermanlands län	55%	51%	53%	43%	51%	20%
Östergötlands län	57%	29%	29%	21%	29%	26%
Jönköpings län	37%	21%	53%	14%	28%	39%
Kronobergs län	36%	3%	25%	22%	34%	26%
Kalmar län	56%	74%	60%	36%	34%	8%
Gotlands län			27%	0%	12%	
Blekinge län	62%		58%	40%	34%	
Skåne län	44%	52%	33%	29%	34%	36%
Hallands län	38%	41%	54%	19%	23%	33%
Västra Götalands län	47%	48%	36%	5%	21%	18%
Värmlands län	65%	51%	41%	29%	32%	21%
Örebro län	54%	36%	42%	21%	38%	30%
Västmanlands län	68%	49%	50%	41%	49%	21%
Dalarnas län	58%	29%	42%	50%	34%	22%
Gävleborgs län	79%	51%	41%	38%	34%	35%
Västernorrlands län	77%	53%	50%	46%	41%	33%
Jämtlands län	47%		46%	24%	25%	28%
Västerbottens län	62%	29%	23%	28%	28%	7%
Norrbottnens län	67%	20%	52%	35%	38%	41%

Figur 4. Utbildningsgrupper med ett överskott på 20 procent, eller mer – Västernorrland 2030

Källa: SCB – Regionala trender och prognoser 2022

Som man kan se i Figur 4 så finns det inte ett enda län som har en brist i någon av de utbildningsgrupper som Västernorrland har ett stort överskott på. Därmed kan man se att det kommer bli svårt att få jobb inom dessa områden eftersom de har ett överskott på utbildade i hela landet. Konkurrensen kommer att vara hög mellan personer som har utbildat sig inom de sex utbildningsgrupperna ovan, vilket kan göra att de behöver söka sig till andra branscher där det finns brister och därmed gör det enklare att tilldelas ett jobb.

¹⁰ Antalet utbildningsgrupper som det finns prognos för skiljer sig mellan de olika länen. Detta kan delvis förklaras med att vid fler utbildningsgrupper med prognos desto bredare utbildning och/eller arbetsmarknad finns det i länet.

¹¹ I Bilaga D – Utbildningsgrupper med överskott över 10% (2030) - Västernorrland, redovisas tillgången, efterfrågan, samt överskottet i antal för utbildningsgrupper med ett överskott på 10 procent eller mer.

Utbildningsgrupper – matchad förvärvsgrad

Trender och prognoser bedömer tillgången och efterfrågan på utbildade. Med hjälp av SCB:s regionala matchningsindikatorer (RMI), kan vi studera den matchade förvärvsgraden hos förvärvsarbetande inom de olika utbildningsprognoserna. Detta är möjligt då både *Trender och prognoser* samt RMI använder samma aggregering av utbildade för att redovisa resultaten – nämligen *utbildningsgrupperna*.¹²

En investering i utbildning från individ och samhälle vill vi ha avkastning från

Generellt gäller att desto högre utbildning en individ skaffat sig, desto mer angeläget är det att individen också nyttjar denna i ett matchande yrke. I annat fall har både individ och samhället investerat tid och pengar i en utbildning som inte nyttjas och därmed nås ingen avkastning på den investeringen. När det råder överskott på utbildade, vilket kommer gälla för samtliga utbildningsgrupper i detta PM, befinner vi oss i denna situation – att investeringar har gjorts i utbildningar som saknar efterfrågan, då utbudet, med marginal, redan är mötta. Resultatet blir att den matchade förvärvsgraden kommer falla.

Låg matchad förvärvsgrad idag, trots små överskott på utbildade – stora nedåtrisker

I tabellen nedan visas den matchade förvärvsgraden, 2020, för de utbildningsgrupper som i riket prognostiseras få ett överskott på arbetskraft om 10 procent eller mer 2030.¹³

Tabell 1. Matchad förvärvsgrad (tabell E3 - 2020) för samtliga utbildningsgrupper med ett överskott om 10% eller mer i riket. Fetstilt markerad visar de utbildningsgrupper, per län, där överskottet är 20% eller mer

Utb.grupp & klartext	Riket	VN	JH	VB	NB
25H humanistisk utbildning, eftergymnasial nivå (minst 3 år)	38,7	34,7	30,0	48,7	37,1
25K konstnärlig utbildning, eftergymnasial nivå	31,5	34,1	26,6	33,0	27,8
25M utbildning inom medieproduktion, eftergymnasial nivå	48,6	32,6	33,3	38,1	45,5
35F personal- och beteendevetarutbildning, högskoleutb. (minst 3 år)	70,7	73,3	76,1	71,1	75,2
35M journalistik och medievetenskaplig utbildning, eftergymnasial nivå	60,7	56,3	60,0	64,1	61,2
35P psykologutbildning	88,4	94,0	95,7	86,7	90,6
35S samhällsvetar- och förvaltningsutb. högskoleutbildning (minst 3 år)	56,9	60,6	65,4	55,3	59,7
45B biologutbildning, högskoleutbildning (minst 3 år)	58,8	59,6	57,2	64,4	65,7
73T tandsköterskeutbildning	68,7	68,8	69,2	62,8	65,8
83T transportutbildning, gymnasial nivå	56,6	58,0	58,7	57,7	59,6

Källa: SCB – Regionala matchningsindikatorer (RMI)

¹² Utbildningsgrupper är ett aggregat av utbildade utifrån utbildningsinriktning och utbildningsnivå.

¹³ Det finns några skillnader i aggregatet för utbildningsgrupper som används i *Trender och Prognoser* samt RMI – för komplett tabell med båda utbildningsgrupper, se bilaga E.

Generellt gäller för samtliga utbildningsgrupper i tabellen ovan att inga stora överskott rådde 2018, undantaget humanistisk samt konstnärlig utbildning, som båda hade ett överskott motsvarande 7 procent uttryckt i termer av efterfrågan. Ett överutbud på utbildade medför att arbetsmarknaden blir mättad och att individer behöver söka andra, icke matchande jobb, vilket medför att den matchade förvärvsgraden sjunker. Mot denna bakgrund är det mycket oroande att båda dessa utbildningsgrupper ser långt mycket större överskott 2030. Förutom dessa två utbildningsgrupper består undantagen, med stora överskott redan idag, av mer generella utbildningar. De finns dock inte redovisade i tabellen ovan, då det är utbildningar som syftar till vidare studier (matchning går därmed inte att avgöra), de är: folk- och grundskoleutbildning, samt högskoleförberedande utbildning. För att nyttja potentialen i dessa överskott till bristyrken handlar det om att man faktiskt behöver gå vidare i studier när ens utbildning just syftade till det. Som vi ska komma till nedan, kan ökade syv-insatser och praktik var möjliggörare för att mobilisera dessa individer, både generellt till fortsatta studier, men speciellt för studier till de bristyrken våra respektive regioner står inför.

Innan vi går vidare och betraktar övriga utbildningsgrupper, ska vi studera om det finns något mönster i en viss utbildningsinriktning som sticker ut med generellt låg matchad förvärvsgrad i Tabell 1. Vad som framträder är att utbildningsinriktningen *humaniora och konst* (utbildningsgrupper: 25H, 25K och 25M) generellt har en väldigt låg matchad förvärvsgrad idag. Detta i en situation då överskotten 2018 ändå understeg 10% - alltså långt ifrån de överskott som ses 2030 om inte nuvarande utbildningsdimensionering minskas. Den generella matchade förvärvsgraden (oavsett utbildningsgrupp) var 2020 runt 50% i riket och norrlandslänen (något högre i Västerbotten). Trots att denna siffra inkluderar flera utbildningsgrupper på gymnasienivå, som generellt uppvisar en lägre matchning, uppnår den matchade förvärvsgraden hos utbildningsgrupperna mot *humaniora och konst* inte ens detta snitt. Detta fastän de är eftergymnasiala utbildningar och därmed bör ligga ovanför snittet. Om vi fortsätter på den inslagna vägen, utan åtgärder, riskerar den matchade förvärvsgraden sjunka från redan mycket låga nivåer.

För övriga utbildningsgrupper, rådde en balans på arbetsmarknaden 2018 och mot denna bakgrund är det märkligt att den matchade förvärvsgraden är så låg, förutom för psykologutbildade som har en hög matchad förvärvsgrad. Detta kan då, för alla utbildningsgrupper utom psykologutbildade, vara en signal om att man väljer bort matchande yrken endera på grund av att ens preferenser ändrats eller att villkoren är för oattraktiva. Anledningen till att den matchade förvärvsgraden är låg skulle behöva undersökas närmre, men oavsett är det inte sannolikt att den matchade förvärvsgraden kommer öka framåt. Tvärtom finns stora risker att den kommer minska, då utbudet av utbildade kommer överstiga efterfrågan.

Trots allmänt låg matchning finns regionala skillnader

För humanistiskt utbildade är den matchade förvärvsgraden lägre i alla norrlandslän förutom i Västerbotten, som tvärtom har en betydligt högre matchad förvärvsgrad än riket. Även medieproduktion är en utbildningsgrupp med stora regionala skillnader. Här ligger Norrbotten bäst till, nära riket, medan övriga norrlandslän ligger 10-15 procentenheter under riket i matchad förvärvsgrad.

Flera insatser och åtgärder behövs – viktigast är dock att man arbetar

Hur illa är problemen? Ja generellt är en låg matchad förvärvsgrad aldrig bra – det innebär som beskrivits, att investeringar har gjorts i utbildning som nyttjas i låg grad.¹⁴ Det kan också vara så att individer som velat gå en viss utbildning, och också tänkt jobba med matchande yrken, trängts undan av individer med högre meritpoäng som efter avslutad utbildning väljer bort matchande yrken. Speciellt problematiskt är det när vi upprätthåller utbildningsdimensionering till en arbetsmarknad som redan har överskott, exempelvis humaniora och konst. Det finns alltså flera problem att ta tag i och undersöka, men till syvende och sist är det trots allt bättre att man är arbetande och bidrar till att producera samt också genererar skattekraft, det vill säga att man är förvärvsarbetande oavsett matchad sådan eller ej. Genom att titta på den totala förvärvsgraden för dessa utbildningsgrupper, kan vi undersöka om man ändå bedöms stå tillräckligt nära arbetsmarknaden för att komma i fråga för något jobb.

En låg matchad förvärvsgrad innebär också en låg total förvärvsgrad

I tabellen nedan visas den totala förvärvsgraden, 2020, för de utbildningsgrupper som i riket prognostiseras få ett överskott på arbetskraft om 10 procent eller mer 2030.¹⁵

Tabell 2. Total förvärvsgrad (tabell E3 - 2020) för samtliga utbildningsgrupper med ett överskott om 10% eller mer i riket. Fetstilt markerad visar de utbildningsgrupper, per län, där överskottet är 20% eller mer

Utb.grupp & klartext	Riket	VN	JH	VB	NB
25H humanistisk utbildning, eftergymnasial nivå (minst 3 år)	77,3	79,2	78,4	84,8	79,3
25K konstnärlig utbildning, eftergymnasial nivå	73,0	77,1	73,4	69,5	75,1
25M utbildning inom medieproduktion, eftergymnasial nivå	83,2	82,2	81,5	87,4	84,0
35F personal- och beteendevetarutbildning, högskoleutb. (minst 3 år)	91,1	94,1	94,5	93,2	93,3
35M journalistik och medievetenskaplig utbildning, eftergymnasial nivå	88,6	89,5	90,8	94,3	91,3
35P psykologutbildning	94,7	97,3	99,1	94,9	96,1
35S samhällsvetar- och förvaltningsutb. högskoleutbildning (minst 3 år)	83,5	84,2	89,0	87,1	89,2
45B biologutbildning, högskoleutbildning (minst 3 år)	87,3	90,8	91,3	86,8	94,8
73T tandsköterskeutbildning	88,7	86,8	93,2	88,7	88,5
83T transportutbildning, gymnasial nivå	83,4	85,8	87,4	90,2	87,5

Källa: SCB – Regionala matchningsindikatorer (RMI)

¹⁴ Antalet matchade yrken inkluderar dessutom ett relativt brett spektrum av yrken och inte enbart yrken som först associerar med utbildningsgruppen.

¹⁵ Det finns några skillnader i aggregatet för utbildningsgrupper som används i Trender och Prognoser samt RMI – för komplett tabell med båda utbildningsgrupper, se bilaga E.

De tre utbildningar som har lägst förvärvsgrad är inom utbildningsriktningen humaniora och konst, vilket är humanistisk utbildning, konstnärlig utbildning och medieproduktion. Dessa var även låg inom den matchade förvärvsgraden. Man kan därmed säga att dessa utbildningar är dåliga att satsa på med tanke på möjligheten att få jobb är lägre jämfört med andra utbildningar. Om man tittar framåt mot 2030 så kommer överskotten av utbildade dessutom att öka, vilket försämrar situationen ytterligare för dessa utbildningsgrupper. Om en utbildning inte ens leder till ett arbete så kanske man ska se sig om efter andra alternativ. Man måste visserligen inte arbeta med exakt det man har utbildat sig till men man bör åtminstone komma i arbete inom ett annat yrke för att det ska kännas meningsfullt att genomgå en utbildning.

Slutsatser och diskussion

Sammanfattningsvis kan man se att där riket har överskott på utbildade 2030, så har Norrlandsläna ett ännu större överskott. Särskilt utmärkande är Västernorrland som har ett större överskott än riket inom alla de utbildningar där riket har ett överskott på minst 20 procent. Detta betyder att Västernorrland satsar på utbildningar inom helt fel områden. Västerbotten har flest utbildningsgrupper (11) som väntas ha ett överskott 2030 på över 20 procent, och majoriteten är eftergymnasiala utbildningar. Att det är så många eftergymnasiala utbildningar i Västerbotten kan hänga ihop med att utbildningsnivån där, generellt är högre. Slutsatsen är dock densamma som för Västernorrland - att det utbud man planerar för inte matchar med efterfrågan som finns.

För ett antal utbildningsgrupper, med försiktiga överskott i riket 2030, så finns det stora variationer, med både över- och underskott, mellan Norrlandsläna. Misslyckas man med att ställa om utbildningsdimensioneringen finns för ett antal individer en sista möjlighet att flytta till ett annat Norrlandslän för att få ett matchande jobb.

De utbildningsgrupper som 2030 beräknas få ett överskott överstigande 10 procent har i PM:et också studerats utifrån hur den matchade förvärvsgraden ser ut idag - 2020. Den bild som framkommer visar på mycket stora nedåtrisker om den prognos som visas i Trender och prognoser faller ut. Flera utbildningsgrupper, där överskotten idag är små, visar trots detta en låg matchad förvärvsgrad. Detta är inte alls bra. När både individ och samhälle gjort en investering i en utbildning så vill vi naturligtvis ha avkastning från denna investering. Att en individ inte har en matchade yrke är en indikation på att avkastningen från investeringen är mycket låg – den produktivitet och tillväxt som hade kunnat ske om utbildningen gjorts inom ett område där man därefter arbetat i ett matchande yrke uteblir.

Utan motverkande åtgärder kommer den matchade förvärvsgraden att sjunka för utbildningsgrupper som 2030 kommer ha stora överskott av utbildade. Om man bortser från resonemanget om utebliven avkastning från utbildning, är en hygienfaktor att man trots allt jobbar, även om det är i ett delvis- eller icke matchande yrke. Tyvärr visar analysen att utbildningsgrupper med en låg matchad förvärvsgrad också har en lägre total förvärvsgrad. Det finns alltså stor risk att utbilda mot flera av dessa utbildningsinriktningar, inte bara medför det att ingen avkastning görs på utbildningen, utan också att man i praktiken verkar stå längre ifrån arbetsmarknaden och ett arbete.

När vi ser så stora överskott som PM:et lyfter fram för flera utbildningsgrupper är det givet att dra ner antalet utbildningsplatser mot dessa inriktningar, till förmån för utbildningsplatser med stora underskott. Att utbildningsdimensioneringen stämmer med efterfrågan är dock bara första steget, yrken med brister behöver även vara attraktiva med bra arbetsvillkor, så en efterfrågan på att läsa dessa utbildningar också finns bland befolkningen. Sist men inte minst behöver befolkningen även ha rätt bild av vilka yrken som finns och vart behoven är stora, där kan ökade syv-insatser och praktik i tidigt skede vara viktiga för att möjliggöra den utveckling vi vill se med en ökad matchning på arbetsmarknaden.

Bilaga A – Utbildningsgrupper med överskott över 10% (2030) - Norrbotten

Utbildningsgrupper med överskott om 10% eller mer i Norrbotten (2030).

Län	Länsnamn	Utbildningsgrupp	Utbildningsgrupp, text	Tillgång, prognos	Efterfrågan, prognos	NETTO	Andel (NETTO/efterfrågan)
25	Norrbottens län	25K	Konstnärlig utbildning – eftergymnasial	440	264	176	67%
25	Norrbottens län	25H	Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	432	284	148	52%
25	Norrbottens län	45B	Biologi och miljö – eftergymnasial, minst 3 år	394	279	115	41%
25	Norrbottens län	012Z	Folk- och grundskoleutbildning	11 092	8 023	3 069	38%
25	Norrbottens län	83T	Transportutbildning – gymnasial	3 261	2 407	854	35%
25	Norrbottens län	35Y	Yh-utbildning i företagsekonomi, handel, administration	707	526	181	34%
25	Norrbottens län	53R	VVS, energi, drift och underhåll – gymnasial	1 932	1 529	403	26%
25	Norrbottens län	35M	Journalistik och medievetenskap – eftergymnasial	335	280	55	20%
25	Norrbottens län	35F	Personal- och beteendevetenskap, sociologi – minst 3 år	1 207	1 011	196	19%
25	Norrbottens län	35J	Juristutbildning	410	346	64	18%
25	Norrbottens län	75L	Fysioterapeututbildning	505	445	60	13%
25	Norrbottens län	73T	Tandsköterskeutbildning	303	268	35	13%
25	Norrbottens län	03AE	Högskoleförberedande utbildning	12 951	11 475	1 476	13%

Källa: SCB – Regionala Trender och prognoser

Bilaga B – Utbildningsgrupper med överskott över 10% (2030) - Västerbotten

Utbildningsgrupper med överskott om 10% eller mer i Västerbotten (2030).

Län	Länsnamn	Utbildningsgrupp	Utbildningsgrupp, text	Tillgång, prognos	Efterfrågan, prognos	NETTO	Andel (NETTO/efterfrågan)
24	Västerbottens län	25K	Konstnärlig utbildning – eftergymnasial	705	435	270	62%
24	Västerbottens län	35B	Biblioteks- och informationsvetenskap – eftergymnasial	400	293	107	37%
24	Västerbottens län	25M	Medieproduktion – eftergymnasial	336	253	83	33%
24	Västerbottens län	35F	Personal- och beteendevetenskap, sociologi – minst 3 år	1 475	1 117	358	32%
24	Västerbottens län	35M	Journalistik och medievetenskap – eftergymnasial	629	487	142	29%
24	Västerbottens län	83T	Transportutbildning – gymnasial	3 816	2 974	842	28%
24	Västerbottens län	012Z	Folk- och grundskoleutbildning	10 699	8 381	2 318	28%
24	Västerbottens län	25H	Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	845	685	160	23%
24	Västerbottens län	35P	Psykologutbildning	522	425	97	23%
24	Västerbottens län	35J	Juristutbildning	764	623	141	23%
24	Västerbottens län	35S	Samhällsvetenskaplig utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	1 098	907	191	21%
24	Västerbottens län	03AE	Högskoleförberedande utbildning	15 135	12 984	2 151	17%
24	Västerbottens län	53B	Byggutbildning – gymnasial	6 208	5 497	711	13%
24	Västerbottens län	75H	Läkarutbildning	2 164	1 922	242	13%
24	Västerbottens län	75P	Socionomutbildning	2 350	2 093	257	12%
24	Västerbottens län	75L	Fysioterapeututbildning	613	553	60	11%
24	Västerbottens län	45D	Datautbildning – eftergymnasial	1 499	1 357	142	10%
24	Västerbottens län	55BG	Civilingenjörsutbildning	2 783	2 533	250	10%

Källa: SCB – Regionala Trender och prognoser

Bilaga C – Utbildningsgrupper med överskott över 10% (2030) - Jämtland

Utbildningsgrupper med överskott om 10% eller mer i Jämtland (2030).

Län	Länsnamn	Utbildningsgrupp	Utbildningsgrupp, text	Tillgång, prognos	Efterfrågan, prognos	NETTO	Andel (NETTO/efterfrågan)
23	Jämtlands län	25K	Konstnärlig utbildning – eftergymnasial	263	179	84	47%
23	Jämtlands län	25H	Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	292	200	92	46%
23	Jämtlands län	45B	Biologi och miljö – eftergymnasial, minst 3 år	324	253	71	28%
23	Jämtlands län	35Y	Yh-utbildning i företagsekonomi, handel, administration	553	432	121	28%
23	Jämtlands län	012Z	Folk- och grundskoleutbildning	6 198	4 971	1 227	25%
23	Jämtlands län	83T	Transportutbildning – gymnasial	2 007	1 613	394	24%
23	Jämtlands län	15S	Speciallärar- och specialpedagogutbildning	297	253	44	17%
23	Jämtlands län	35F	Personal- och beteendevetenskap, sociologi – minst 3 år	718	616	102	17%
23	Jämtlands län	55BG	Civilingenjörsutbildning	747	648	99	15%
23	Jämtlands län	03AE	Högskoleförberedande utbildning	8 443	7 446	997	13%
23	Jämtlands län	55H-L	Högskoleingenjörsutbildning	870	771	99	13%
23	Jämtlands län	75P	Socionomutbildning	950	860	90	10%
23	Jämtlands län	73B	Barn- och fritidsutbildning – gymnasial	1 885	1 711	174	10%

Källa: SCB – Regionala Trender och prognoser

Bilaga D – Utbildningsgrupper med överskott över 10% (2030) - Västernorrland

Utbildningsgrupper med överskott om 10% eller mer i Västernorrland (2030).

Län	Länsnamn	Utbildningsgrupp	Utbildningsgrupp, text	Tillgång, prognos	Efterfrågan, prognos	NETTO	Andel (NETTO/efterfrågan)
22	Västernorrlands län	25K	Konstnärlig utbildning – eftergymnasial	572	324	248	77%
22	Västernorrlands län	35M	Journalistik och medievvetenskap – eftergymnasial	763	499	264	53%
22	Västernorrlands län	25H	Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	504	335	169	50%
22	Västernorrlands län	83T	Transportutbildning – gymnasial	2 722	1 863	859	46%
22	Västernorrlands län	012Z	Folk- och grundskoleutbildning	12 489	8 850	3 639	41%
22	Västernorrlands län	45B	Biologi och miljö – eftergymnasial, minst 3 år	399	299	100	33%
22	Västernorrlands län	03AE	Högskoleförberedande utbildning	14 404	12 418	1 986	16%
22	Västernorrlands län	35P	Psykologutbildning	242	213	29	14%
22	Västernorrlands län	35J	Juristutbildning	495	443	52	12%
22	Västernorrlands län	75N	Sjuksköterskeutbildning, grundnivå	1 975	1 797	178	10%

Källa: SCB – Regionala Trender och prognoser

Bilaga E – Matchad förvärvsgrad för utbildningsgrupper med överskott över 10% (2030)

Matchad förvärvsgrad (tabell E3 - 2020) för samtliga utbildningsgrupper med ett överskott om 10% eller mer, fetstilt markerad visar de utbildningsgrupper, per län, där överskottet är 20% eller mer.

Trender och prognoser		Regionala matchningsindikatorer (RMI)			Geografi		
Klartext	Utb.grupp	Utb.grupp & klartext	Riket	VN	JH	VB	NB
Humanistisk utbildning, eftergymnasial nivå (minst 3 år)	25H	25H humanistisk utbildning, eftergymnasial nivå (minst 3 år)	38,7	34,7	30,0	48,7	37,1
Konstnärlig utbildning, eftergymnasial nivå	25K	25K konstnärlig utbildning, eftergymnasial nivå	31,5	34,1	26,6	33,0	27,8
Utbildning inom medieproduktion, eftergymnasial nivå	25M	25M utbildning inom medieproduktion, eftergymnasial nivå	48,6	32,6	33,3	38,1	45,5
Personal- och beteendevetarutbildning, högskoleutb. (minst 3 år)	35F	35F personal- och beteendevetarutbildning, högskoleutb. (minst 3 år)	70,7	73,3	76,1	71,1	75,2
Journalistik och medievetenskaplig utbildning, eftergymnasial nivå	35M	35M journalistik och medievetenskaplig utbildning, eftergymnasial nivå	60,7	56,3	60,0	64,1	61,2
Psykologutbildning	35P	35P psykologutbildning	88,4	94,0	95,7	86,7	90,6
Samhällsvetar- och förvaltningsutb. Högskoleutbildning (minst 3 år)	35S	35S samhällsvetar- och förvaltningsutb. högskoleutbildning (minst 3 år)	56,9	60,6	65,4	55,3	59,7
Biologutbildning, högskoleutbildning (minst 3 år)	45B	45B biologutbildning, högskoleutbildning (minst 3 år)	58,8	59,6	57,2	64,4	65,7
Tandsköterskeutbildning	73T	73T tandsköterskeutbildning	68,7	68,8	69,2	62,8	65,8
Transportutbildning	83T	83T transportutbildning, gymnasial nivå	56,6	58,0	58,7	57,7	59,6

Källa: SCB – Regionala Trender och prognoser, SCB – Regionala matchningsindikatorer (RMI)

Bilaga F – Förteckning över utbildningsgrupper med prognos, per län

Samtliga utbildningsgrupper (regional indelning) och län med prognos – 1 innebär att länet har prognos för utbildningsgruppen, i annat fall saknas prognos.

Utbildningsgrupp	Jämtlands län	Norrbottnens län	Västerbottens län	Västernorrlands län
Apotekar- och receptarieutbildning			1	
Arbets terapeututbildning		1	1	
Barn- och fritidsutbildning – gymnasial	1	1	1	1
Biblioteks- och informationsvetenskap – eftergymnasial			1	
Biologi och miljö – eftergymnasial, minst 3 år	1	1	1	1
Biomedicinsk analytikerutbildning			1	
Byggutbildning – gymnasial	1	1	1	1
Civilingenjörsutbildning	1	1	1	1
Datautbildning – eftergymnasial	1	1	1	1
Ekonomutbildning – eftergymnasial, minst 3 år	1	1	1	1
El, data- och kommunikationsteknik, automation – gymnasial	1	1	1	1
Folk- och grundskoleutbildning	1	1	1	1
Fordonsutbildning – gymnasial	1	1	1	1
Fysik, matematik, statistik, kemi och geologi – eftergymn., minst 3 år			1	
Fysioterapeututbildning		1	1	1
Förskolläraryt bildning	1	1	1	1
Grundläraryt bildning, fritidshem	1	1	1	1
Grundläraryt bildning, årskurs F-3 och 4-6	1	1	1	1
Handels- och administrationsutbildning – gymnasial	1	1	1	1
Humanistisk utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	1	1	1	1
Högskoleförberedande utbildning	1	1	1	1
Högskoleingenjörsutbildning	1	1	1	1
Industri teknisk utbildning – gymnasial	1	1	1	1
Journalistik och medievetenskap – eftergymnasial		1	1	1
Juristutbildning		1	1	1
Konstnärlig utbildning – eftergymnasial	1	1	1	1
Läkarutbildning	1	1	1	1

Medicinsk sekreterarutbildning			1	
Medieproduktion – eftergymnasial			1	
Naturbruksutbildning – gymnasial	1	1	1	1
Personal- och beteendevetenskap, sociologi – minst 3 år	1	1	1	1
Psykologutbildning			1	1
Restaurang- och livsmedelsutbildning – gymnasial	1	1	1	1
Samhällsvetenskaplig utbildning – eftergymnasial, minst 3 år	1	1	1	1
Sjuksköterskeutbildning, grundnivå	1	1	1	1
Skogsvetenskaplig utbildning – eftergymnasial, minst 3 år			1	1
Socionomutbildning	1	1	1	1
Specialistsjuksköterskeutb: anestesi, intensiv, operation, ambulans	1	1	1	1
Specialistsjuksköterskeutb: distriktssköterska	1	1	1	1
Specialistsjuksköterskeutb: övriga inriktningar	1	1	1	1
Speciallärar- och specialpedagogutbildning	1	1	1	1
Tandläkarutbildning			1	
Tandsköterskeutbildning		1	1	
Transportutbildning – gymnasial	1	1	1	1
VVS, energi, drift och underhåll – gymnasial	1	1	1	1
Vård- och omsorgsutbildning – gymnasial	1	1	1	1
Yh-tekniker och gymnasieingenjörsutbildning	1	1	1	1
Yh-utbildning i företagsekonomi, handel, administration	1	1	1	1
Yrkeslärarutbildning	1	1	1	1
Ämneslärarutbildning	1	1	1	1

Källa: SCB – Regionala Trender och prognoser